

VALSTYBIŲ PRIPAŽINIMO IR VALSTYBIŲ TEISIŲ PERĖMIMO SĄVEIKA

Birutė Kunigėlytė-Žiūkienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370) 5 2714 669
Elektroninis paštas birute.kunigelyte@gmail.com

Pateikta 2014 m. liepos 10 d., parengta spausdinti 2014 m. rugsėjo 18 d.

doi:10.13165/JUR-14-21-3-05

Įvadas

Valstybių pripažinimo ir valstybių teisių perėmimo klausimai tarptautinėje darbotvarkėje nėra dažni, atvirkščiai – jiems iškilus tenka konstatuoti, kad įvyko gana neeilinis įvykis – atsirado arba bent jau pasiskelbė susikūrusi nauja valstybė. Tarptautinėje arenoje pasiskelbus naujam subjektui, atsiranda daugybė susijusių klausimų. Vienas pirmųjų – naujo darinio priėmimo į tarptautinę bendriją galimybė – jo pripažinimas. Kitas klausimas, su kuriuo ilgainiui greičiausiai teks susidurti, – valstybių teisių perėmimas. M. N. Shawo nuomonė, jog „pakankamai akivaizdu, kad negalima išspręsti valstybių teisių perėmimo klausimo, t. y. teisių ir įsipareigojimų perkėlimo iš vienos valstybės kitai, pirmiausia nesusidūrus su valstybingumo problema“¹, tinkamai iliustruoja minėtų dviejų institutų tarpusavio santykį ir abipusę priklausomybę.

1 Shaw, M. N. State Succession Revisited. *Finnish Y.B. Int'l L.* 1994, 5 (34): 34–98, p. 36.

Valstybių pripažinimo klausimai labai reikšmingi valstybių teisių perėmimui, nes tarptautinės bendrijos sprendimas įtraukti naują valstybę į savo ratą gali nulemti, ar apskritai toks perėmimas įvyks, o jei taip – perėmimo apimtį. Pirmiausia išskylančys klausimai – kiek valstybių pripažinimas turi įtakos valstybių teisių perėmimui ir jo apimčiai, ypač priklausomai nuo valstybių susikūrimo būdo, ir kaip sprendžiama valstybių teisių perėmimo situacija tuo atveju, jei nėra visuotinio sutarimo dėl naujai susiformavusio subjekto pripažinimo, o šis yra pajėgus priimti sprendimus tarptautinėje erdvėje savarankiškai.

Klausimai, susiję su valstybių pripažinimu ir teisių perėmimu šiandien ypač aktualūs: Pietų Sudanas atsiskyrė nuo Sudano, nepriklausomybę yra paskelbęs Kosovas, paskelbtas referendumas dėl Škotijos atsiskyrimo nuo Jungtinės Karalystės, keletas valstybių pripažino separatistinių regionų – Abchazijos ir Pietų Osetijos – nepriklausomybę, beveik visa tarptautinė bendrija laikosi nepripažinimo politikos Krymo atskyrimo ir prijungimo prie Rusijos atžvilgiu ir t. t.

Valstybių pripažinimo klausimams spręsti dažnai pasitelkiama 1933 m. Montevideo konvencija dėl valstybių teisių ir pareigų², kurioje nustatomi pagrindiniai valstybingumo kriterijai. Šiuos kriterijus pripažinimo kontekste papildė kiti regioniniai dokumentai – pavyzdžiui, Europos Bendrijos priėmė deklaraciją su gairėmis, kuriomis buvo sutarta vadovautis priimant sprendimus dėl atskirų valstybių pripažinimo³. Kadangi valstybių pripažinimas yra vienašalis pripažįstančiosios valstybės aktas (su atskiromis išimtimis galintis būti išreikštas kolektyviai), sukeliantis tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisiųjų padarinių, o valstybių, kaip ir kitų teritorinės prigimties situacijų (karo padėties, sukilimo ar neutraliteto) pripažinimui nėra taikoma specifinių kriterijų vienašalių aktų kontekste⁴, tokiems politiniams aktams gali būti taikomi Tarptautinės teisės komisijos 2006 m. priimti Pagrindiniai principai, taikomi vienašaliams valstybių aktams, galintiems sukurti teisinius įsipareigojimus⁵. Valstybių teisių perėmimo klausimams nagrinėti išleisti keli dokumentai. Pirmiausia paminėtinos 1978 m. Vienos konvencija dėl valstybių teisių perėmimo sutartims (įsigaliojo 1996 m.)⁶ ir 1983 m. Vienos konvencija dėl valstybių teisių perėmimo valsty-

- 2 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. *League of Nations Treaty Series*, vol. CLXV, 1936, No 3802, p. 20–31.
- 3 Declaration on the Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union (16 December 1991). *European Journal of International Law* [interaktyvus]. 1990–2004 [žiūrėta 2013-09-30]. <<http://207.57.19.226/journal/Vol4/No1/art6.html#TopOfPage>>.
- 4 Report of the International Law Commission Fifty-fifth session (5 May–6 June and 7 July–8 August 2003). Official Records of the General Assembly, Fifty-eight session, Supplement No. 10 (A/58/10), para 260.
- 5 Guiding Principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations, with commentaries thereto. *Yearbook of the International Law Commission*, 2006, vol. II, Part Two.
- 6 1978 Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties, *United Nations, Treaty Series*. Vol. 1946, p. 3.

bės nuosavybei, archyvams ir skoloms (kol kas neįsigaliojusi)⁷. Nepaisant to, kad pirmosios šalių skaičius palyginti nedidelis⁸, o antroji apskritai neįsigaliojusi, šių dviejų konvencijų nuostatos gali būti naudojamos bent jau kaip gairės reglamentuojamiems klausimams spręsti. Yra ir kitų dokumentų, reguliuojančių valstybių teisių perėmimo klausimus pilietybės, diplomatinės gynybos srityse⁹. Derėtų atkreipti dėmesį, kad pagrindiniai tarptautiniai dokumentai šioje srityje – valstybių susitarimai dėl teisių perėmimo klausimų.

Valstybių teisių perėmimo ir valstybių pripažinimo sąveikos klausimai neregamentuojami jokiam viename konkrečiame dokumente. Vis dėlto pažymėtina, kad, pavyzdžiui, Europos Bendrijų gairėse¹⁰ įsipareigojimas spręsti valstybių teisių perėmimo klausimus traktuojamas kaip vienas pripažinimo kriterijų.

Valstybių pripažinimo klausimai nagrinėjami įvairių autorių ir gana gausiai. Pažymint, kad klausimas daugiau politinis, jis susilaukia įvairių mokslo šakų mokslininkų susidomėjimo: teisininkų, politologų, istorikų. Iš teisės mokslo specialistų pirmiausia paminėtinas H. Lauterpachtas, valstybių pripažinimo klausimą nagrinėjęs monografijoje, kuri iki šiol laikoma vienu autoritetingiausių veikalų. Klausimą išsamiai nagrinėjo T. D. Grantas, paminėtinas A. Cassese, nagrinėjantis valstybių susikūrimo ir išnykimo klausimus, taip pat C. Hillgruberis, D. Žalimas, tyręs Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pripažinimą, ir kiti. Valstybių teisių perėmimo klausimų nagrinėjimas taip pat susilaukia nemažai dėmesio, tačiau gana diferencijuotai pagal teisių perėmimo objektus: valstybių teisių perėmimo klausimais monografijas išleidę P. Dumberry (valstybių atsakomybės atžvilgiu), T. Chengas (komercinių įsipareigojimų atžvilgiu), teisių perėmimą sutartims nagrinėjo A. Austas, teisių tęsimo problematiką – I. Ziemele ir kiti. Paminėtini Lietuvos mokslininkai, gilinęsi į teisių perėmimo ir / ar teisių tęsimo problematiką – L. Jakulevičienė (valstybių teisių per-

---

7 1983 Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts, *Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts*. Vol. II.

8 2014 m. birželio 12 d. duomenimis, konvencijos šalimis buvo 22 valstybės: United Nations Treaty Collection [interaktyvus]. United Nations, 2014 [žiūrėta 2014-06-12]. <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&lang=en>.

9 Valstybių teisių perėmimo metu kylantiems klausimams dėl asmenų pilietybės spręsti yra priimti keli regioniniai dokumentai: 1995 m. priimta Europos Komisijos „Demokratija per teisę“ (kitaip – Venecijos komisija – Europos Tarybos patariamoji institucija) deklaracija dėl valstybių teisių perėmimo pasekmių fizinių asmenų pilietybei; 2006 m. priimta ir 2009 m. įsigaliojusi Europos Tarybos konvencija dėl pilietybės netekimo, susijusio su valstybių teisių perėmimu, išvengimo. Jungtinių Tautų Organizacijoje parengtas straipsnių projektas dėl valstybių teisių perėmimo asmenų pilietybės atžvilgiu, tačiau Generalinė Asamblėja jau daugiau nei dešimtmetį negali apsispręsti, kokią formą šis dokumentas turėtų įgyti. Diplomatinės gynybos klausimams spręsti parengtas Diplomatinės gynybos straipsnių projektas, kurio likimas taip pat kol kas neaiškus.

10 *Supra* note 3.

ėmimo tarptautinėms sutartims klausimais), D. Žalimas (Sovietų Sąjungos teisių tęsimo, Lietuvos Respublikos teisių tęsimo, jos pripažinimo, SSRS padarytos Lietuvai žalos atlyginimo ir kitais susijusiais klausimais). Reikia pripažinti, kad valstybių teisių perėmimo ir valstybių pripažinimo santykis nėra pakankamai ištirta tema. Mokslinius tyrimus šia tematika atliko M. Škrk, E. McWhinney ir kiti. Paminėtinas J. Klabberso ir kitų vykdytas pilotinis projektas dėl valstybių praktikos valstybių teisių perėmimo ir pripažinimo klausimais, patvirtintas 1994 m. Europos Tarybos *Ad Hoc* Teisės patarėjų komiteto tarptautinės viešosios teisės klausimais (CAHDI), kurio pagrindu išleista to paties pavadinimo studija. Pažymėtina, kad autoriai paprastai nagrinėja konkrečius valstybių pripažinimo atvejus (dažnai – Jugoslavijos išsiskyrimo kontekste), papildomai aptardami valstybių teisių perėmimo klausimus arba atvirkščiai – nagrinėdami valstybių teisių perėmimo klausimus, istoriniu metodu aptaria ir pripažinimą. Tyrimų, analizuojančių šių institutų sąveikos klausimą, tarpusavio priklausomybės ryšį, priklausomai nuo valstybių susikūrimo būdo, stinga.

Šiuo straipsniu siekiama išnagrinėti, kokią įtaką valstybių pripažinimas turi valstybių teisių perėmimui, ypač priklausomai nuo valstybių susikūrimo būdo (atitinkamai – nuo teisių perėmimo varianto), bei nepripažinimo politikos įtaką valstybių teisių perėmimui.

Tyrimo objektas – tarptautiniai teisiniai santykiai, kylantys valstybėms pripažįstant naujai susiformavusius tarptautinės teisės subjektus ir valstybių pripažinimo įtaką valstybių teisių perėmimo procesui priklausomai nuo valstybių susikūrimo būdo.

Tyrimo taikomi dokumentų analizės, istorinis, sisteminės analizės, apibendrinimo metodai.

1. Valstybių pripažinimas

Valstybių pripažinimo sąvoka dažnai vartojama apibūdinti veiksams, kuriais valstybė patvirtina, kad klausimai dėl konkrečios teisinės situacijos ar ginčo padarinio nebebus keliami ir diskutuojami¹¹. Pripažinimas paprastai yra vienašalis valstybės aktas, tačiau pripažinimo deklaracija gali būti įtvirtinta ir tarptautinėje sutartyje¹². Valstybių pripažinimas tarptautinėje teisėje gali būti dvejopas – kai naujai susiformavusį subjektą pripažįsta atskiros valstybės (individualus pripažinimas) bei kai pripažinimas deklaruojamas tarptautinės organizacijos (kolektyvinis pripažinimas), pavyzdžiui, ES valstybės narės priėmė sprendimus ES kontekste sprendamos klausimus, susijusius su Jugoslavijos Socialistinės Federacinės Respublikos iširimu, atskirų

---

11 Frowein, A. J. Recognition. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [interaktyvus]. Heidelberg: Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law [interaktyvus]. Heidelberg and Oxford University Press, 2013 [žiūrėta 2013-06-25]. <<http://www.mpepil.com>>.

12 *Ibid.*

jos subjektų pripažinimu ir teisių perėmimu¹³. Ypatingą vaidmenį valstybių pripažinimo procese turi Jungtinių Tautų Organizacija. Kai darinys priimamas į JTO, jo valstybingumas neginčijamas – tai paaiškina ir skubą, kuria pretendentes siekia narystės: Slovėnijos, Kroatijos ir Bosnijos ir Hercegovinos skubus priėmimas 1992 m. gegužę iliustruoja skubėjimą patvirtinti atsiskyrimą nuo Jugoslavijos¹⁴. Narystei JTO nereikalingas visų valstybių pripažinimas, to gyvas įrodymas yra Izraelis, kuris pripažintas 166 valstybių iš 193 JTO narių¹⁵. Tačiau, kaip minėta, narystė šioje tarptautinėje organizacijoje, kurios narėmis yra beveik visos pasaulio valstybės, suponuoja visuotinį tarptautinį pripažinimą ir atskirų valstybių nepripažinimo politika neturi jokios įtakos šalies valstybingumui. Juk „kai priimamas sprendimas priimti narystę į Jungtines Tautas, jos valstybingumas nebegali būti kvestionuojamas, [nes] taip [būtų] ginčijamas abipusių teisių ir įsipareigojimų, kylančių iš narystės, galiojimas“¹⁶.

H. Lauterpachtas yra rašęs, kad bendruomenės pripažinimas valstybe – tai deklaravimas, kad ji atitinka valstybingumo sąlygas, keliamas tarptautinės teisės, o jei šios sąlygos tenkinamos, egzistuojančios valstybės turi pareigą tokį pripažinimą suteikti¹⁷. Pagrindiniais valstybingumo kriterijais laikomi valstybės bruožai, numatyti 1933 m. Montevideo konvencijoje, – nuolatiniai gyventojai, apibrėžta teritorija, veiksmingas valdžios aparatas ir gebėjimas užmezgti tarptautinius santykius¹⁸. Lygiai taip valstybių pripažinimui gali būti keliami papildomi reikalavimai – tokius gali numatyti, pavyzdžiui, tarptautinių organizacijų dokumentai: kaip minėta, Europos Bendrijos papildomais kriterijais pripažįstant buvusias JSFR valstybes nurodė ir susitarimo ar arbitražo būdu išspręsti valstybių teisių perėmimo klausimus, ir kitus kriterijus, tokius kaip įsipareigojimas garantuoti etninių ir tautinių grupių bei mažumų teises, gerbti JT Chartijos nuostatas ir t. t.¹⁹

13 Europos Bendrijos buvo priėmusios gaires dėl naujų valstybių Rytų Europoje ir Sovietų Sąjungoje pripažinimo (žr. *supra* note 3) ir deklaraciją dėl Jugoslavijos, kuria išreiškiama bendroji pozicija dėl Jugoslavijos respublikų pripažinimo klausimų (žr. Declaration on Yugoslavia. Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels, 16 December 1991 [interaktyvus]. *European Journal of International Law* [žiūrėta 2014-02-23] <<http://207.57.19.226/journal/Vol4/No1/art7.html#TopOfPage>>.

14 Dugard, J.; Raič, D. The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession. *Secession: International Law perspectives*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 94–137, p. 99.

15 Pavyzdžiui, Marokas ir Irakas, ratifikavę Vienos konvenciją dėl valstybių teisių perėmimo sutartims, padarė pareiškimus ar išlygas, kad prisijungimas prie sutarties niekaip nereiškia Izraelio pripažinimo ar sutartinių santykių su Izraeliu (tiesa, Marokas, pavyzdžiui, 1994 m. buvo užmezgęs diplomatinis santykius, o 2000 m. juos suspendavo). Izraelio užsienio reikalų ministerija [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2013-11-24]. <<http://mfa.gov.il/MFA/AboutTheMinistry/Pages/Israel-s%20Diplomatic%20Missions%20Abroad.aspx#note>>.

16 Hillgruber, C. The Admission of New States to the International Community. *European Journal of International Law*. 1998, 9: 491–509, p. 492.

17 Lauterpacht, H. Recognition of States in International Law, 53 YALE L. J. 385, 1944.

18 *Supra* note 2.

19 *Supra* note 3.

Derėtų pažymėti, kad valstybių pripažinimas tampa svarbesnis, kai nėra aiškumo, ar naujas darinys atitinka objektyvius keliamus kriterijus; tokiu atveju pripažinimas konstatuoja tokių keliamų reikalavimų atitikimą²⁰. Vis dėlto, kad ir kaip norėtųsi tikėti H. Lauterpachtu, tarptautinėje teisėje, juolab – tarptautinėje politikoje – nėra pareigos pripažinti naujai susikūrusį subjektą. Kaip kadaise paminėjo J. L. Brierly, kalbėdamas apie vyriausybės pripažinimą, „tokio klausimo reguliavimas tarptautinėmis konvencijomis nei realizuojamas, nei pageidautinas. <...> Taikant analogiją, tai būtų lyg valstybė išleistų įstatymą, nurodantį savo piliečiams, kokius draugus pasirinkti“²¹. Vis dėlto pripažinimas – iš principo politinės prigimties vienašalis valstybės aktas – sukuria teisinių padarinių ir kartu yra bent iš dalies suponuotas tarptautinės teisės normų.

Kaip pastebi J. Dugardas ir D. Raičas, dabar tarptautinėje teisėje „jau nebekyla klausimas, kada valstybės gali pripažinti atsiskyrusius darinius, siekiant išvengti išankstinio pripažinimo, bet ar jos gali apskritai tai padaryti“²². Pastarasis klausimas keliamas, siekiant nurodyti, kad neturėtų būti pripažįstami subjektai, susikūrę *jus cogens* normų pažeidimo būdu – *ex injuria jus non oritur*. Kai naujas darinys suskuria tarptautinės teisės pažeidimo būdu, valstybės linkusios laikytis nepripažinimo politikos, kurios kontekste labai svarbus ir tarptautinių organizacijų vaidmuo. Keletą kartų JT Saugumo Taryba, paprastai remdamasi Generalinės Asamblėjos rezoliucijomis, kvietė nepripažinti atitinkamų darinių valstybėmis, pavyzdžiui, Rodezijos, paskelbusios nepriklausomybę 1965 m., Šiaurės Kipro, kaip atskiros valstybės, paskelbusios nepriklausomybę 1983 m.²³, Generalinės Asamblėjos 2014 m. kovo 27 d. rezoliucija kvietė nepripažinti jokio Krymo Autonominės Respublikos ir Sevastopolio miesto statuso pasikeitimo ir susilaikyti nuo bet kokio veiksmo ar susitarimo, kuris galėtų

20 Shaw, M. N. State Succession Revisited. *Finnish Y.B. Int'l L.* 1994, 5 (34): 34–98.

21 Tautų Sąjungos Ekspertų komitetas progresyviai tarptautinės teisės kodifikacijai pirmosios sesijos aštuntojo susitikimo metu (1925 m., Ženevoje) nutarė išbraukti iš darbotvarkės punktą „Vyriausybės pripažinimo forma: tarptautinė vyriausybės, kurios nebuvo formaliai pripažintos, padėtis“, pasiūlytą dr. J. L. Suarezo (Argentina). Kalbėdamas apie vyriausybės pripažinimą, jis išreiškė savo nuomonę, kad turinti būti tarptautinė praktika ar formulė, kuri leistų automatinį vyriausybės pripažinimą tuomet, kai suverenioje valstybėje egzistuoja tokia vyriausybė (be reikšmingo atidėliojimo). Išsamiau – Future work in the field of the codification and progressive development of International Law - Working paper prepared by the Secretariat A/CN.4/145 [interaktyvus]. International Law Commission [žiūrėta 2013-11-07]. <http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_145_corr1.pdf>.

22 *Supra* note 14.

23 Frowein, A. J. Recognition. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Heidelberg: Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press. Daugiau apie naujų valstybių, susikūrusių *jus cogens* normų pažeidimo pagrindu, skaitykite: Dugard, J. Recognition and the *United Nations*. Cambridge, 1987, p. 123–163; Gowlland-Debbas, W. *Collective Responses to Illegal Acts in International Law*. Dordrecht, 1990; Tancredi, A. Neither Authorized nor Prohibited? Secession and International Law after Kosovo, South Ossetia and Abkhazia. *Italian Yearbook of International Law*. 2008, 18: 37–62.

būti palaikytas kaip bet koks tokio statuso pasikeitimo pripažinimas²⁴. Pasiryžimas nepripažinti Krymo referendumo bei Krymo ir Sevastopolio neteisėto prijungimo prie Rusijos Federacijos išreikštas 2014 m. kovo 20 d.²⁵ ir pakartotas 2014 m. balandžio 14 d. Europos Sąjungos Tarybos (užsienio reikalų) išvadose dėl Ukrainos²⁶.

Tarptautinėje teisinėje doktrinoje egzistuoja dvi pagrindinės valstybių pripažinimo teorijos: konstitucinė (teigianti, kad pripažinimas yra valstybingumo kriterijus) ir deklaratyvioji (pagal ją, darinys įgyja valstybingumą atitikęs jam keliamus reikalavimus, o pripažinimas tik deklaruoja faktą)²⁷. Šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje deklaratyvioji pripažinimo teorija dominuoja: Badinterio arbitražo komitetas, nagrinėjęs JSFR iširimo klausimą, konstatavo, kad „valstybės egzistavimas ar išnykimas yra fakto klausimas; kitų valstybių pripažinimo poveikis grynai deklaratyvus“²⁸; toks požiūris įtvirtintas ir 1933 m. Montevideo konvencijoje²⁹. Pirmiausia reikia pripažinti, kad normalūs tarptautiniai santykiai tarp valstybių galimi tik tuo atveju, kai valstybės pripažįsta viena kitos valstybingumą su visomis iš to išplaukiančiomis teisinėmis ir politinėmis pasekmėmis. Kitu atveju būtų labai sudėtinga tiek užmegzti tarptautinius santykius, tiek juos palaikyti ir pasitikėti, kad kita valstybė tinkamai vykdys savo įsipareigojimus. Valstybių pripažinimas įgalina pripažįstamąją ir pripažįstančiąją valstybes toliau plėtoti tarpusavio santykius ne tik naujų, bet ir anksčiau valstybės pirmtakės prisiimtų įsipareigojimų ir turėtų teisių pagrindu.

Valstybių teisių perėmimo kontekste, ypač kol nėra visuotinio naujos valstybės pripažinimo³⁰, tačiau naują darinį pripažįsta dalis tarptautinės teisės subjektų, valstybių teisių perėmimas esti gana ribotas, tačiau įmanomas. Galimybei perimti teises įtakos turi tiek individualus, tiek kolektyvinis naujo darinio pripažinimas. Atitinkamai, konkrečios valstybės pripažinimo įtaka reikšminga priklausomai nuo teisių perėmimo objekto ir naujos valstybės susikūrimo būdo. Priklausomai nuo įsipareigojimų,

24 UN General Assembly resolution adopted on 27 March 2014 No. 68/262. Territorial integrity of Ukraine.

25 Conclusions on Ukraine, approved by the European Council 20 March 2014.

26 Council conclusions on Ukraine, Foreign Affairs Council meeting Luxembourg, 14 April 2014.

27 *Supra* note 12, p. 97

28 Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission Opinion No. 1, 21 November 1991 [interaktyvus]. Tarptautinis Teisingumo Teismas [žiūrėta 2014-01-20]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15048.pdf>>, p. 5.

29 3 straipsnis nurodo, kad valstybė politiškai egzistuoja nepriklausomai nuo jos pripažinimo ir net iki pripažinimo turi teisę ginti savo integralumą ir nepriklausomybę, atlikti kitus veiksmus savo viduje. 6 straipsnyje nurodoma, kad pripažinimas reiškia tik tiek, kad pripažįstančioji valstybė sutinka su pripažįstamosios subjektiškumu su visomis teisėmis ir pareigomis, kylančiomis iš tarptautinės teisės.

30 Visuotiniu pripažinimu čia laikomas priėmimas į JTO arba reikšmingas valstybių, pripažinusiu individualiu pagrindu, skaičius, pastaruoju atveju būtina įtraukiant valstybės pirmtakės išreikštą pripažinimą, turintį konstitucinį poveikį.

kurių atžvilgiu galimas teisių perėmimas, pobūdžio priklauso ir galimybės perimti teises iki valstybės pirmtakės išreikšto ir visuotinio naujos valstybės pripažinimo.

Ir 1978 m., ir 1983 m. Vienos konvencijos dėl teisių perėmimo kaip pirminį šaltinį, reglamentuojantį teisių perėmimą, nurodo suinteresuotų valstybių susitarimą dėl teisių perėmimo. Tačiau priklausomai nuo teisių perėmimo objektų skiriasi minėtos suinteresuotosios valstybės, kitaip tariant, subjektai, kurių susitarimas turi reikšmės valstybių teisių perėmimui. 1978 m. Vienos konvencija dėl teisių perėmimo sutartims pirmiausia nurodo į valstybės teisių perėmėjos ir kitų konkrečios sutarties šalių susitarimus dėl teisių perėmimo³¹. Vadinas, teisių perėmimo sutartims atveju svarbiausia, kad kita sutarties šalis ar šalys pripažintų naują tarptautinės teisės subjektą. Šiuo atveju pirmtakės pripažinimas gali neturėti jokios įtakos. Maža to, 1978 m. Vienos konvencijos 8 straipsnis nurodo, kad galiojančių tarptautinių sutarčių atžvilgiu įsipareigojimai kitoms valstybėms nepereina teisių perėmėjai tik dėl to, kad taip susitaria pirmtakė ir teisių perėmėja. Tai dar kartą patvirtinta, kad sutarčių atžvilgiu svarbiausia kitų sutarties dalyvių valia, atitinkamai – jų pripažinimas. Visai kas kita – teisių perėmimas nuosavybės, skolų, archyvų atžvilgiu. Dėl šių objektų perėmimo 1983 m. Vienos konvencija pirmiausia leidžia spręsti valstybei pirmtakei ir valstybių teisių perėmėjai arba teisių perėmėjoms tarpusavyje, jei pirmtakės nebelyka. Kadangi, skirtingai nuo teisių perėmimo sutartims, šiuo atveju teisių perėmimo klausimais sprendimus pirmiausia priima pirmtakė ir perėmėja, o ne kitos valstybės, šioje situacijoje svarbiausias pirmtakės pripažinimas, kitų valstybių pripažinimas nėra toks svarbus.

Pripažįstant, kad individualus vienos valstybės pripažinimas paprastai reikšmingas dvišalių tarptautinių susitarimų perėmimui, taip pat konstatuotina, kad kolektyvinės pripažinimo išraiškos formos įtaka labiau atsiskleidžia daugiašalių sutarčių, sudarytų tarptautinių organizacijų kontekste. Pavyzdžiui, Kosovas, būdamas pripažintas per šimto valstybių, tačiau neturėdamas pirmtakės pripažinimo, „prisiėmė gerbti visus tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš sutarčių, sudarytų pirmtakių darinių, kurių sudėtinė dalis jis buvo, t. y. JSFR, arba buvo jų administruojamas, t. y. UNMIK³² ir, kai kurioms jį pripažinusioms valstybėms pateikęs siūlymus dėl teisių perėmimo įsipareigojimams pagal tam tikras dvišales sutartis, su dalimi jų susitarė dėl teisių perėmimo konkrečioms sutartims³³. Vis dėlto „Kosovo nebuvimas JT ir kitų daugiašalių forumų nariu suponuoja tai, kad nepaisant Kosovo ketinimo gerbti įsipareigojimus, kylančius iš JSFR sudarytų daugiašalių sutarčių, <...> jis nelaikomas tokių sutarčių šalimi, išskyrus tas organizacijas, kurių narys jis yra“³⁴.

31 1978 Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties, United Nations, Treaty Series. Vol. 1946, p. 3.

32 Qerimi, Q.; Krasniqi, S. Theories and Practice of State Succession to Bilateral Treaties: The Recent Experience of Kosovo. *German Law Journal*. 2013, 14(9): 1639–1659, p. 1645.

33 *Ibid.*, p. 1639–1640.

34 *Ibid.*, p. 1646.

2. Valstybių pripažinimo ir teisių perėmimo tarpusavio sąveika, priklausomai nuo valstybių susikūrimo būdo

Tarptautinėje teisėje nėra prezumpcijos, kad teisių ir pareigų perėmimas tarp valstybių būtinai turi įvykti. Net ir pati 1978 m. Vienos konvencija (9 straipsnio 1 dalis) nurodo, kad teisių perėmėjos vienašalis pareiškimas, kad šioji perimanti teises ir įsipareigojimus, kylančius iš valstybių teisių perėmimo metu galiojančių sutarčių, dar nereiškia, kad teisės ir pareigos būtinai pereis teisių perėmėjai. Valstybių teisių perėmimo apimtis paprastai priklauso ir nuo to, kokių būdu susiformuoja nauja valstybė. Galima skirti tokius naujos valstybės susiformavimo būdus: susijungimas, teisių tęsimas, išsiskyrimas, atsiskyrimas, cesija. Derėtų pabrėžti, kad valstybės suformavimo būdas, atitinkamai – valstybių teisių perėmimo būdas, turi įtakos valstybių pripažinimui, ir atvirkščiai – valstybių pripažinimas gali daryti įtaką pasirinktam teisių perėmimo būdui. Maža problemų tuomet, kai valstybės – pirmtakė ir teisių perėmėja ar jų daugetas – sutartiniu pagrindu pasiskirsto teises ir pareigas, kai nekvestionuojamas naujai susiformavusios valstybės valstybingumas ir jos teisės perimti tam tikrą pirmtakės teisių ir pareigų paketą. Didžiausias iššūkis kyla tuomet, kai tokio sutarimo nėra. Šiuo atžvilgiu svarbu pažymėti, kad kitoms valstybėms sprendžiant naujai susiformavusio subjekto pripažinimo ar nepripažinimo klausimą, svarbus ir pirmtakės bei teisių perėmėjos tarpusavio santykis, kuris atitinkamai priklauso nuo naujos valstybės susiformavimo varianto ir pobūdžio.

2.1. Susijungimas

Susijungimas aptariamas ir 1978 m. Vienos konvencijos IV dalyje. 31 straipsnio 1 dalis nurodo, kad kalbant apie susijungimą turimas omenyje dviejų ar daugiau valstybių susijungimas, suformuojant vieną valstybę teisių perėmėja³⁵. Iš kelių teritorijų susikuria viena nauja valstybė, kuri tampa atsakinga už abiejų buvusių atskirų valstybių įsipareigojimus bei perima abiejų teises. Literatūroje kaip valstybių susijungimo pavyzdys dažnai nagrinėjamas Vokietijos Federacinės Respublikos (toliau – VFR) ir Vokietijos Demokratinės Respublikos (toliau – VDR) susivienijimas. Nevertėtų VDR ir VFR susivienijimo traktuoti kaip tipinio tokio varianto pavyzdžio, nes VDR buvo prijungta prie VFR. Tai keičia situaciją, nes, kaip mini A. Austas, bent jau tarptautinių sutarčių atžvilgiu, šios, kurių nare buvo VFR, pradėjo galioti visai naujai teritorijai („judančių sienų principu“), o dėl tų sutarčių, kurios buvo sudarytos išimtinai VDR, vyko derybos su kitomis sutarčių dalyvėmis ir susitarimo būdu išspręsti klausimai dėl tokių sutarčių galiojimo Vokietijos teritorijai³⁶. Visa situacija yra kiek skirtinga nuo tos tipinės situacijos, kuri vadinama susijungimu. Valstybių susijungimas, kaip

35 *Supra* note 6.

36 Aust, A. *Modern treaty law and practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 311.

jis suprantamas 1978 m. konvencijos kontekste, turi būti vykdomas dviejų ar kelių lygiateisių subjektų. Vokietijos atveju vyko greičiau prisijungimas, o ne susijungimas, atitinkamai, nesusikūrė joks naujas subjektas: VFR toliau tęsė savo egzistavimą, o VDR 1990 m. spalio 3 d. tiesiog išnyko³⁷.

Valstybių apsisprendimui pripažinti ar nepripažinti tokiu būdu susiformavusių darinį įtakos taip pat gali turėti ir faktas, ar įvyko valstybių susijungimas, ar prisijungimas. Šiuo atveju svarbi valstybių pirmtakių laisvos valios išraiška ir apsisprendimas bei tai, ar prisijungimo atveju valstybė pirmtakė buvo visiškai nepriklausoma. Paprastai valstybių susijungimo atvejais proceso legitimumas preziumuojamas³⁸, nes yra laisvanoriškas dviejų ar daugiau valstybių apsisprendimas sukurti naują darinį vietoj anksčiau egzistavusių kelių valstybių. Jei toks apsisprendimas nekelia klausimo dėl jėgos ir grasinimo jėga nenaudojimo, valstybių teritorinio vientisumo ir kitų tarptautinės teisės principų pažeidimo, manytina, pripažinimas neturėtų trukti ir daryti neigiamos įtakos teisių perėmimui. O atsižvelgiant į tai, kad paprastai tokia naujos valstybės susiformavimo būdu susikūręs subjektas perima abiejų pirmtakių teises ir pareigas, – neturėtų nukentėti ir kitų tarptautinės bendrijos narių interesai. Toks neprobleminio susijungimo pavyzdys galėtų būti Jungtinės Arabų Respublikos susikūrimas (Egipto ir Sirijos sąjunga): 1958 m. vasario 21 d. Egipte ir Sirijoje vykusio plebiscito rezultatų pagrindu buvo sukurta Jungtinė Arabų Respublika, o vasario 24 d. Respublikos užsienio reikalų ministras apie šį faktą informavo Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui siųsčioje notoje³⁹. Kovo 1 d. notoje užsienio reikalų ministras taip pat pažymėjo, kad Jungtinė Arabų Respublika yra vienintelė Jungtinių Tautų narė, saistoma įsipareigojimų pagal Chartiją, ir kad visos tarptautinės sutartys ir susitarimai išliks galiojantys laikantis regioninių apribojimų, nustatytų juos sudarant, bei tarptautinės teisės principų⁴⁰. Pažymėtina, kad pripažinimo klausimas ilgai netruko: pavyzdžiui, Jungtinės Valstijos ir Prancūzija pripažino naują valstybę jau vasario 25 d.⁴¹ Atitinkamai, vieningos Vokietijos sukūrimas, integruojant VDR į VFR neiš-

---

37 Klabbers, J., et al. *State Practice Regarding State Succession and Issues of Recognition*. Kluwer Law International, 1999, p.34

38 *Ibid.*, p. 35.

39 Document A/CN.4/149 and Add.I: The succession of States in relation to membership in the United Nations: memorandum prepared by the Secretariat. *Yearbook of the International Law Commission: Documents of the fourteenth session including the report of the Commission to the General Assembly*. 1962, II: 101–106.

40 *Ibid.*

41 Office of the Historian, Bureau of Public Affairs, United States Department of State [interaktyvus]. Vašingtonas, 2010 [žiūrėta 2013-11-01]. <<http://history.state.gov/countries/syria>> ir Jewish Telegraphic Agency archyvas. United States, France Announce Recognition of United Arab Republic [interaktyvus]. Jewish Telegraphic Agency, 1958-02-26 [žiūrėta 2013-11-07]. <<http://www.jta.org/1958/02/26/archive/united-states-france-announce-recognition-of-united-arab-republic#ixzz2jzkMAX00>>.

kėlė klausimų dėl valstybių ar vyriausybių pripažinimo,⁴² nes vyko abipusio sutarimo pagrindu ir pagal tarptautinę teisę⁴³.

2.2. Valstybių teisių tęsimas ir išsiskyrimas

Du naujų valstybių atsiradimo būdai – išsiskyrimas ir teisių tęsimas, turintys ypatingos įtakos valstybių teisių perėmimo apimčiai, ypač susiję su valstybių pripažinimu. Jiedu aptariami viename poskyryje pirmiausia dėl to, kad, atskirais atvejais pirmtakei yrant, viena jų gali reikšti pretenzijas į valstybės pirmtakės teisių tęsimą, o kitos konkretaus teisinio santykio dalyvės gali tokių aspiracijų nepripažinti, reikalaujamos santykį traktuoti kaip išsiskyrimą.

2.2.1. Teisių tęsimas

Literatūroje yra kelios nuomonės dėl teisių tęsimo kaip varianto spręsti teisių ir pareigų perleidimą. Vieni autoriai, pavyzdžiui, V. Vadapalas, teisių tęsimą laiko teisių perėmimo forma, nurodydamas, kad šiuo atveju valstybė teisių perėmėja perima kiek įmanoma daugiau valstybės pirmtakės buvusių teisių ir pareigų, tačiau, kadangi iš esmės ji jau yra atskiras, kitoks darinys nei senoji valstybė pirmtakė, jos laikomos skirtingais tarptautinės teisės subjektais, t. y. jos nėra tapačios, situacija vadinama „kontinuitetas be identišku“⁴⁴. Kiti autoriai pasisako, kad valstybių teisių perėmimas ir teisių tęsimas – dvi skirtingos situacijos. „Kai susikuria naujas darinys, jis turi apsispręsti, ar yra visiškai naujas kūriny valstybės pirmtakės atžvilgiu, ar yra jos tąsa, tik kiek kitokia forma“⁴⁵. Anot J. Crawfordo, „tarp valstybių tęstinumo ir valstybių teisių perėmimo yra fundamentalus skirtumas: t. y. tarp atvejų, kai „ta pati“ valstybė, galima sakyti, toliau egzistuoja, nepaisant vyriausybės, teritorijos ar populiacijos pokyčių, ir atvejų, kai viena valstybė <...> pakeičia kitą tam tikroje teritorijoje“⁴⁶. Valstybės gali būti laikomos tapačiomis nepaisant kai kurių formaliųjų kriterijų (teritorijos dydžio, valstybės pavadinimo ir pan.) neatitikimo – šią poziciją pagrindžia ir Rusijos Federacijos bei SSRS tapatumo analizė, pateikiama daugelio autorių darbuose⁴⁷. D. Žalimas, nurodo, jog „valstybės identitetas – tai valstybės, kaip tarptautinės

42 Klabbers, J., et al. *State Practice Regarding State Succession and Issues of Recognition*. Kluwer Law International, 1999, p. 44.

43 *Ibid.*, p. 46.

44 Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eurigimas, 2006, p. 256.

45 Shaw, M. N. *International law. Fifth edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 865.

46 Crawford, J. *The Creation of States in International Law*. Second edition. Oxford: Clarendon Press, 2006.

47 Mullerson, R. The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1993, 42(3): 473–493; Ziemele, I. Is the Distinction between State Continuity and State Succession Reality or Fiction?

teisės subjekto, tapatumas, kurį atspindi jos teisės ir įsipareigojimai pagal tarptautinę teisę, iš esmės nepasikeitę po valstybės požymio (požymių) pokyčio, sukėlusio abejonę dėl tolesnio jos egzistavimo⁴⁸. Dera sutikti su autoriais, teigiančiais, kad tais atvejais, kai tokia abejonė atsiranda, svarbi pačios valstybės laikysena ir kitų subjektų pripažinimas⁴⁹. Taigi, sprendimas, ar tapti teisių tęsėja, ar teisių perėmėja, priklauso ne tik nuo paties subjekto apsisprendimo.

Aptariamai teisių tęsimo situacijai labai didelę reikšmę turi tai, ar kitos valstybės pripažįsta konkretaus subjekto aspiracijas tęsti pirmtakės subjektiškumą. Pirmiausia, aktualus buvusių sudėtinių valstybės dalių, po valstybių teisių perėmimo tapusių nepriklausomomis valstybėmis, pripažinimas. Į šį pripažinimą daugiausia atsižvelgia ir kitos tarptautinės bendrijos narės: tiek individualiai spęsdamos pripažinimo klausimą, tiek kolektyviai nagrinėdamos klausimą dėl pasiskelbusios teisių tęsėja valstybės tolesnės narystės tarptautinėse organizacijose. Pasakytina, kad tokių aspiracijų pripažinimas gali būti menamas, t. y. laikantis neprieštaravimo pozicijos, pavyzdžiui, neprieštaraujant dėl narystės tarptautinėse organizacijose tęsimo.

Kadangi teisių tęsimas traktuotinas kaip tapatumas, kaip tolesnė to paties subjekto egzistavimo forma, teisių perėmimo pagrindu laikytinas atsiskyrimo variantas. T. y. viena teisinio valstybių teisių perėmimo santykio dalyvė – teisių tęsėja – laikoma valstybe pirmtake, nuo kurios atsiskyrė dalis teritorijos, ir ji toliau tęsia savo egzistenciją, išsprendusi perėmimo klausimus, susijusius su atsiskyrusia (-iomis) teisių perėmėja (-omis). Tokiu atveju pirmtakei formaliai nereikia jos, kaip naujo tarptautinės teisės subjekto, pripažinimo, išreikšto kitų valstybių: pripažinimas reikalingas tik naujai susiformavusiems subjektams. Akivaizdus tokios situacijos pavyzdys – Rusijos Federacija po SSRS žlugimo: po SSRS iširimo nebuvo kilęs klausimas dėl Rusijos Federacijos, kaip naujai susikūrusios valstybės pripažinimo, o valstybės, su kuriomis SSRS buvo užmezgusi diplomatinis santykius, toliau juos palaikė su Rusijos Federacija ir po pirmosios iširimo⁵⁰. Rusija savo ruožtu taip pat perėmė visas ambasadas

---

The Russian Federation, the Federal Republic of Yugoslavia and Germany; Baltic Yearbook of International Law. 2001, Volume 1; Žalimas, D. *Ar Rusija (ne)tapati Sovietų Sąjungai?* [interaktyvus]. VšĮ Geopolitinių studijų centras [žiūrėta 2013-12-20] <<http://www.geopolitika.lt/?artc=1565>>.

48 Žalimas, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, p. 170.

49 Žr. Žalimas, D. SSRS okupacijos žalos atlyginimo įstatymas tarptautinės teisės normų kontekste. *Jurisprudencija*. 2006,10(88): 22–32, p. 25; Mullerson, R. The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1993, 42(3): 473–493, p. 477; Crawford, J. *The Creation of States in International Law*. Second edition. Oxford: Clarendon Press, 2006, p. 406.

50 Ziemele, I. Is the Distinction between State Continuity and State Succession Reality or Fiction? *The Russian Federation, the Federal Republic of Yugoslavia and Germany*; Baltic Yearbook of International Law. 2001, Volume 1, p. 196.

bei konsulines įstaigas, įkurtas kitose valstybėse⁵¹. Kiek kitaip į Rusijos Federacijos teisių tęsimą reagavo Jungtinės Amerikos Valstijos, ši valstybė pripažino Rusiją bei užmezgė diplomatinius santykius. Tačiau vis dėlto JAV pripažino Rusijos Federacijos teisių tęsimą SSRS atžvilgiu⁵². Jei laikytume teisių tęsimą kontinuetu be identiškumo, derėtų pripažinti, kad įvyksta išsiskyrimas ir kiekviena nauja susiformavusi valstybė turi būti pripažinta (kad ir kolektyviniu pripažinimu – priimant į JTO, nes narystė tarptautinėse organizacijose paprastai nėra teisių perėmimo objektas). Kadangi tarptautinė praktika⁵³ rodo, kad teisių tęsėjai tokių žingsnių atlikti nereikia, manytina, kad teisių tęsėja neabejotinai laikytina valstybe pirmtake, tęsiančia savo suverenitetą, nuo kurios atsiskiria jai priklausiusi teritorijos dalis.

2.2.2. Išsiskyrimas

Pripažįstant, kad JSFR atveju įvyko išsiskyrimas, reikėtų jį atskirai aptarti. Pažymėtina, kad didelę reikšmę šio proceso klausimų sprendimui turėjo Badinterio arbitražo komitetas (kitaip – Konferencijos Jugoslavijai arbitražo komisija)⁵⁴. Šis komitetas, *inter alia*, teikė pozicijas dėl JSFR teisių perėmimo pagrindo – ar jis yra iširimas, ar atsiskyrimas (atitinkamai – teisių tęsimas JFR atžvilgiu); nagrinėjo Buvusios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos, Slovėnijos, Kroatijos, Bosnijos Hercegovinos prašymus dėl pripažinimo, vertindamas, ar jos atitinka Europos Bendrijų keliamus kriterijus ir t. t.

Komitetas nurodė, kad valstybės išsiskyrimas reiškia, jog ji daugiau nebeturi teisinio subjektiškumo, o tai turi rimtas pasekmes tarptautinėje teisėje ir neturėtų būti lengvai preziumuojama⁵⁵. Pažymėtina, kad Badinterio komiteto išvados dėl situacijos vertinimo (ar JSFR yra beišyranti, ar ji jau nebeegzistuoja), kito priklausomai nuo valstybių pripažinimo, nors nuomonėse buvo pabrėžiama, kad valstybių pripažinimas – grynai deklaratyvus. Pirmojoje nuomonėje komitetas teigė, kad valstybė buvo beišyranti, o aštuntojoje konstatuota iširimo proceso pabaiga. Pastarąją išvadą komi-

51 Žalimas, D. SSRS okupacijos žalos atlyginimo įstatymas tarptautinės teisės normų kontekste. *Jurisprudencija*. 2006, 10(88): 25.

52 Ziemele, I. Is the Distinction between State Continuity and State Succession Reality or Fiction? *The Russian Federation, the Federal Republic of Yugoslavia and Germany*; Baltic Yearbook of International Law. 2001, Volume 1, p. 197.

53 Ne tik Rusijos Federacijos, bet ir Indijos po Pakistano atsiskyrimo, kurio metu Jungtinių Tautų sekretoriatas konstatavo, kad „iš tarptautinės teisės perspektyvų ši situacija yra tokia, kai dalis egzistuojančios valstybės atsiskiria ir tampa nauja valstybe“ (žr. Mullerson, R., *supra* note 47), taip pat kaip ir Juodkalnijos atsiskyrimo nuo Serbijos (žr. Žalimas, D., *supra* note 47) atvejais.

54 Badinterio komitetas 1991 m. rugpjūčio 27 d. sudaryras Europos ekonominės bendrijos Ministrų tarybos teikti rekomendacijas Konferencijai Jugoslavijai teisiniais klausimais.

55 Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission Opinion No. 8, 4 July, 1992 [interaktyvus]. Tarptautinis Teisingumo Teismas [žiūrėta 2014-01-20]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15048.pdf>>.

tetas grindė tuo, kad valstybės, paskelbusios nepriklausomybę, vertinimo metu jau buvo pripažinusios viena kitą, kai kurios jų – pripažintos Europos Bendrijų, taip pat priimtos į JTO, kurios rezoliucijose JSFR buvo įvardijama kaip buvusi (angl. *former SFRY*), o JFR aspiracijos tęsti narystę JT nepasiteisino. Pažymėtina, kad JT 1992 m. gegužės 30 d. rezoliucijos Nr. 757 preambulėje, *inter alia*, pažymėjo, kad JFR siekis automatiškai tęsti buvusios JSFR narystę JTO nebuvo bendrai priimtas⁵⁶. Ir vis dėlto, nors „Jungtinės Tautos nepripažino Jugoslavijos kaip buvusios Jugoslavijos teisių tęsėjos, tačiau depozitoriume nuolatos buvo rašomas Jugoslavijos pavadinimas prie sutarčių, kurių šalimi buvo buvusi Jugoslavija“⁵⁷.

Pažymėtina, kad, Europos Bendrijos, spręsdamos JFR pripažinimo klausimą, laikėsi kiek kitokios pozicijos nei kitų sąjunginių valstybių pripažinimo metu. Kaip pažymi M. Škrk, JFR nebuvo taikomas kreipimosi dėl pripažinimo mechanizmas, jai pripažinti ES kėlė kelias pagrindines sąlygas – su kitomis atsiskyrusiomis valstybėmis pripažinti viena kitą ir gera valia išspręsti tarpusavio valstybių teisių perėmimo klausimą, ko JFR nedarė nuo 1992 m.⁵⁸ Taigi, dar kartą patvirtinama buvusių sąjunginių valstybių tarpusavio pripažinimo reikšmė tam, kad būtų išspręsti teisių perėmimo klausimai. Pažymėtina, kad kol JFR nepripažino, kad įvyko išsiskyrimo, o ne atsiskyrimo situacija, manė, kad pati, kaip teisių tęsėja, ir turi perimti visas JSFR teises ir pareigas. Tik 2001 m. birželio 29 d., po ilgalaikių derybų, buvo priimtas susitarimas dėl teisių perėmimo klausimų (*Agreement on Succession Issues*)⁵⁹.

Aptariant iširimo atvejus, derėtų paminėti dar vieną situaciją – Čekijos ir Slovakijos Federacinės Respublikos (ČSFR) iširimą. ČSFR išsiskyrimo atveju, abi – tiek Čekija, tiek Slovakija – pasiskelbė pirmtakės teisių ir pareigų perėmėjomis. Šiuo atveju, nepaisant to, kad Čekijos Respublika teritoriškai didesnė, nebuvo jokių pretenzijų būti pirmtakės teisių tęsėja⁶⁰. Išsiskyrimas vyko abiejų valstybių susitarimo pagrindu ir todėl nekilo problemų dėl valstybių ar vyriausybių pripažinimo⁶¹. Abi naujosios valstybės turėjo iš naujo, kaip naujos nepriklausomos valstybės, tapti tarptautinių organizacijų narėmis.

56 UN Security Council Resolution of UN Security Council Resolution of 30 May 1992 No. S/RES/757 (1992)

57 Jakulevičienė, L. *Tarptautinių sutarčių teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 354.

58 Škrk, M. *Recognition of States and its (Non)-Implication on State Succession: the Case of Successor States to the Former Yugoslavia. Succession of States*. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p. 1–31.

59 *Agreement on Succession Issues, done at Vienna on 29 June 2001* [interaktyvus]. United Nations Treaty Collection [žiūrėta 2014-03-06]. <<https://treaties.un.org/doc/source/recenttexts/29-1.pdf>>.

60 Aust, A. *Modern treaty law and practice*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 318.

61 Klabbers, J., et al. *State Practice Regarding State Succession and Issues of Recognition*. Kluwer Law International, 1999, p. 42.

Išsiskyrimo metu naujos valstybės pasidalija (žinoma, priklausomai nuo valstybių valios) tarpusavyje pirmtakės įsipareigojimus ir teises. Atitinkamai, naujai susikūrusios valstybės turi būti pripažintos tarptautinės bendrijos. Kadangi išsiskyrimas paprastai turėtų būti taikaus pobūdžio sprendimas, nes sprendimas paprastai priimamas visapusių sutikimu, kitoms valstybėms jo kvestionuoti nėra politinio pagrindo. Dėl šios priežasties pripažinimo klausimus spręsti geriausia paprasčiausiu būdu – kolektyviai – įgyvendinat teisę tapti JTO narėmis.

2.3. Atsiskyrimas

1978 m. Vienos konvencijos 34 straipsnis aptaria teisinius padarinius, kai valstybės teritorijos dalis ar dalys atsiskiria tam, kad suformuotų vieną ar daugiau valstybių, nepaisant to, ar valstybė pirmtakė toliau egzistuoja, ar ne. Konvencijos 35 straipsnis konkrečiai skirtas aptarti situacijoms, kai valstybė pirmtakė toliau egzistuoja. Atsiskyrimas tarptautinės teisės mokslininkų taip pat nagrinėjamas nevienoda apimtimi. Autoriai, nagrinėjantys atsiskyrimo klausimą plačiaja prasme, „įtraukia į savo analizę visus valstybių išsiskyrimo atvejus, kai valstybė pirmtakė tęsia savo egzistavimą sumažėjusių teritorijos ir demografinės padėties forma. Situacijos, kai valstybė pirmtakė nustoja egzistuoti, taip pat apžvelgiamos. <...> Siauresne koncepcijos prasme, atsiskyrimas yra naujo nepriklausomo darinio susikūrimas, daliai teritorijos ir populiacijos atsiribojant nuo egzistuojančios valstybės, be pastarosios sutikimo“⁶². Siekiant atskirai aptarti valstybių pripažinimo įtaką valstybių teisių perėmimui, valstybių atsiskyrimu laikysime situaciją, kai dalis teritorijos atsiskiria nuo valstybės pirmtakės, o pirmoji ir toliau egzistuoja. Situacija, kai valstybės pirmtakės nebelieka, vadinama išsiskyrimu ir aptarta anksčiau. Derėtų atkreipti dėmesį, kad M. G. Kohenas, nurodydamas siauresnį atsiskyrimo tyrinėjimo modelį, kaip požymį nurodė egzistuojančios valstybės sutikimo nebuvimą⁶³. Pirmiausia, nereikėtų susiaurinti atsiskyrimo tik iki situacijų, kai toliau egzistuojanti valstybė pirmtakė nesutinka su atsiskyrimu. Vis dėlto derėtų pabrėžti, kad aptariamai temai valstybės pirmtakės sutikimo klausimas yra ypač svarbus.

Pažymėtina, kad atsiskyrimo atveju, kai jis nėra nei taikus, nei turi pirmtakės sutikimą, pripažinimas turi didelės reikšmės. Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys, kad tiek paskiros valstybės, tiek tarptautinės organizacijos atsižvelgia į atsiskyrimo teisėtumą ir, tokio nesant, laikosi nepripažinimo politikos, pavyzdžiui, sprendamos ginčus dėl teismų sprendimų pripažinimo. Europos Bendrijų Teisingumo Teismui pateikto Anglijos ir Velso apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) prašymo dėl prejudicinio sprendimo Generalinės advokatės Kokott išvadoje nurodoma, kad „2003 m. Stojimo

62 Kohen, M. G. *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 2–3.

63 *Ibid.*

akto Protokolo Nr. 10 1 straipsnio 1 dalyje numatytas *acquis communautaire* taikymo atidėjimas tose Kipro Respublikos dalyse, kuriose Kipro Respublikos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės, netrukdo kitos valstybės narės teismui, remiantis Reglamentu Nr. 44/2001, pripažinti ir vykdyti Kipro Respublikos teismo sprendimo, susijusio su jo vyriausybės nekontroliuojama teritorija⁶⁴. Šioje situacijoje akivaizdus nepripažinimo politikos veikimas. T. y. Europos Sąjungos valstybės narės turi pripažinti graikų Kipro dalies teismo sprendimus ir juos vykdyti, nepaisant to, kad sprendimai susiję su teritorija, kuri nėra kontroliuojama Kipro Respublikos, tačiau visuotinai pripažįstama jos dalimi. Atitinkamai – nepripažįstama nuo 1974 m. trūkanti Kipro šiaurinės dalies okupacija ir jos vietinės valdžios vykdoma nuosavybės teisių savarankiško perleidimo politika. Valstybės, *de facto* perėmusios nuosavybę (pažymėtina, kad ne teisę į nuosavybę), veiksmai nepripažįstami teisių perėmimu, nes kyla iš tarptautinės teisės pažeidimo.

Derėtų pažymėti, kad ypatingai svarbus vaidmuo pripažinimo kontekste tenka valstybei pirmtakei. Atsiskyrimas esti gerokai paprastesnis ir greitesnis tuomet, kai valstybė pirmtakė pati pripažįsta naujai susiformavusio darinio valstybingumo siekius. Pavyzdžiui, Pietų Sudanas, 2011 m. sausio mėn. surengęs referendumą, liepos 9 d. paskelbęs nepriklausomybę, Sudano buvo pripažintas tą pačią dieną, kaip ir kai kurių kitų valstybių, o jau liepos 14 d. galėjo džiaugtis naryste Jungtinių Tautų Organizacijoje ir po to ėjusiu atskirų valstybių pripažinimu⁶⁵. Vis dėlto nederėtų pamiršti įvykių istorinės trukmės: Pietų Sudano ir Sudano santykiai dėl naujos valstybės sprendėsi ilgą laiką – taikaus sprendimo pradžia laikytini 2005 m., kai baigėsi dešimtmečius trukęs kruvinas pilietinis karas. 2005 m. taikos sutarties tarp Sudano vyriausybės ir Sudano tautos išsivadavimo judėjimo / Sudano Tautos išsivadavimo armijos preambulėje pažymima, kad šalys pripažįsta Pietų Sudano žmonių teisę į apsisprendimą ir kartu siekia pereinamuoju laikotarpiu padaryti vienybę patrauklią⁶⁶, o

64 Generalinės advokatės Juliane Kokott išvada, pateikta 2008 m. gruodžio 18 d. byloje *Meletis Apostolides prieš David Charles Orams ir Linda Elizabeth Orams* Nr. C-420/07 (Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Jungtinė Karalystė) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą) [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2013-11-19]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62007CC0420:LT:NOT>>.

65 *UN welcomes South Sudan as 193rd Member State* [interaktyvus]. UN News Center, 2011 [žiūrėta 2013-11-24]. <<http://www.un.org/apps/news/story.asp/http%3Cspan%20class='pullme'3EI%20has%20become%20increasingly%20clear%20that%20disasters%20are%20setting%20back%20efforts%20in%20development%20%E2%80%93%20they%20can%20cripple%20the%20economy,%20destroy%20infrastructure,%20and%20plunge%20more%20people%20into%20poverty%3C/span%3E://www.unisdr.org/www.iaea.org/story.asp?NewsID=39034&Cr=South+Sudan&Cr1=#.UpJar429tdh>>.

66 *The Comprehensive Peace Agreement between the Government of the Republic of the Sudan and the Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2013-11-24]. <<http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>>.

Mačakos protokolo⁶⁷ 2.5 punktą nustato, kad pereinamojo laikotarpio šeštųjų metų pabaigoje bus organizuojamas Pietų Sudano žmonių referendumas, kuriame jie nuspręšiantys, ar patvirtinti Sudano vienybę su taikos sutartyje nustatyta valdymo sistema, ar balsuoti už atsiskyrimą⁶⁸. Tam tikri valstybių teisių perėmimo sprendimai aiškūs jau dabar – 2012 m. rugsėjo 27 d. Etiopijos sostinėje Adis Abeboje, remiant Afrikos Sąjungos aukšto lygio įgyvendinimo komisijai (AUHIP), pasirašyti 9 Sudano ir Pietų Sudano susitarimai⁶⁹. Šie susitarimai apėmė bendradarbiavimo, naftos, saugumo, piliečių, pašto paslaugų, prekybos, bankininkystės, sienos, taip pat tam tikrus ekonominius klausimus.

Skirtingai nei Pietų Sudano atveju, kitas atsiskyrimo variantas – Kosovas – nėra pripažintas valstybės pirmtakės – Serbijos. Neturint pirmtakės pripažinimo, valstybės kelias kitų subjektų pripažinimo link ypač sudėtingas: praėjus šešeriems metams nuo nepriklausomybės paskelbimo, jis nėra visuotinai pripažintas. Vis dėlto ši valstybė turi jau kiek didesnę nei pusę JT valstybių narių palaikymą – jis pripažintas jau daugiau nei 100 valstybių⁷⁰, dar 2009 m. prisijungė prie Tarptautinio valiutos fondo, Pasaulio Banko grupės, o po trejų su puse metų tapo visateisiu Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko nariu⁷¹. 2007 m. kovo 26 d. išsamiaje pasiūlyme dėl Kosovo statuso sprendimo⁷² pateikiami ir siūlymai, kurie susiję su valstybių teisių perėmimu. 1.8 pasiūlymo punkte nurodoma, kad Kosovas nesudarys jokių sąjungų su kitomis valstybėmis ar jų teritorijų dalimis. Šiuo atveju patvirtinama, kad pasirinktas atsiskyrimo modelis, o ne prisijungimas ar koks kitoks variantas. Vis dėlto, kol su valstybe pirmtake nebus išspręstas pripažinimo klausimas, visapusio valstybių teisių perėmimo klausimų išsprendimo tikėtis neverta. Kita vertus, Kosovas sėkmingai plėtoja naujai užmegztus tarptautinius santykius su tomis valstybėmis, kurios jį yra pripaži-

67 Mačakos protokole, sutartame dar 2002 m., kuris vėliau tapo visa apimančio taikos susitarimo (*Ibid.*) dalimi, buvo nustatyti terminai ir užduotys pasirengimo pereinamajam laikotarpiui (angl. *pre-interim period*) ir pereinamojo laikotarpio (angl. *interim period*), kuris turėjęs trukti šešerius metus nuo pasirengimo pereinamajam laikotarpiui pasibaigimo, metu.

68 The Machakos Protocol. *Ibid.*

69 Nine Agreements between Sudan and South Sudan Sept. 2012 re: Cooperation, Security, Borders, Cross Border Trade, Banking, Post Service Benefits, Citizenship and Status of Nationals, Certain Economic Matters, Oil; plus two Agreements March 2013 re: Implementation Modalities for Security Arrangements & Adoption of Implementation Matrix incl. Abyei Area (TASA). *Sudan Watch* [interaktyvus]. 2013-03-16 [žiūrėta 2013-12-01]. <<http://sudanwatch.blogspot.com/2013/03/full-text-nine-agreements-between-sudan.html>>.

70 Who Recognized Kosova as an Independent State? Kosovo thanks you [interaktyvus] 2014 [žiūrėta 2014-05-04]. <<http://www.kosovothanksyou.com/>>.

71 *Kosovo overview*. Pasaulio bankas [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2013-11-25]. <<http://www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview>>.

72 Letter dated 26 March 2007 from the Secretary General addressed to the President of the Security Council. Addendum: Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement Nr. S/2007/168/Add.1.

nusios: pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Seimas dar 2008 m. gegužės 6 d. nutarimu pripažino Kosovo nepriklausomybę⁷³, Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimu⁷⁴ priimtas sprendimas užmegzti diplomatinis santykius su Kosovo Respublika, o 2012 m. Kosovas akreditavo pirmąjį savo ambasadorių Lietuvai⁷⁵. Atitinkamai, Kosovas, net neturėdamas pirmtakės pripažinimo, sėkmingai sprendžia tam tikrus valstybių teisių perėmimo sutartims klausimus su Kosovą pripažinusiomis valstybėmis: pavyzdžiui, sudaryti susitarimai dėl teisių perėmimo sutartims su Austrija, Belgija, Čekija, Suomija, Vokietija, Jungtine Karalyste⁷⁶.

Apibendrinant matyti, kad nepripažinimo politikos atveju (Šiaurės Kipro Turku Respublikos pavyzdys), nepaisant paskelbtos nepriklausomybės, vis tiek pripažįstama valstybės pirmtakės jurisdikcija, kartu – ir jos teismų sprendimai okupuotos teritorijos atžvilgiu, nepaisant to, kad pirmtakė konkrečios teritorijos nekontroliuoja. Kai atsiskyrę subjektai turi atskirų valstybių pripažinimą, jie gali sudaryti tarptautines sutartis, priimti naujus įsipareigojimus, jų teismų sprendimai turi būti pripažinti bent jau tose valstybėse, kurios išreiškė pripažinimą. Tas pats pasakytina apie naujai susiformavusios valstybės pasų pripažinimą. Tačiau nesant valstybės pirmtakės pripažinimo, apie valstybių teisių perėmimą retrospektyvine prasme kalbėti ypač sudėtinga, nors tam tikrų objektų (pavyzdžiui, sutarčių) atžvilgiu įmanoma tiek, kiek teisės perimamos santykiuose su naują subjektą pripažinusiomis valstybėmis.

2.4. Cesija

M. Cravenas cesiją įvardija kaip situaciją, kurioje pagrindinis dėmuo – abipusis sutikimas⁷⁷. Cesijos būdu viena valstybė dalį savo teritorijos perleidžia kitai sutartomis sąlygomis. Toks valstybių teisių perėmimo variantas yra ypač retas, nes kiekviena valstybė yra suinteresuota išsaugoti savo valstybės integralumą ir suverenitetą savo teritorijos ribose. Sutartinės cesijos pavyzdžiu laikytinas Elzaso ir Lotaringijos perleidimas Prancūzijai 1919 m. birželio 28 d. Versalio taikos sutartimi, Prancūzija

73 Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gegužės 6 d. nutarimas Nr. X-1520 „Dėl Kosovo Respublikos pripažinimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 55-2061.

74 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 727 „Dėl diplomatinėjų santykių užmegzimo su Kosovo Respublika“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 85-3377.

75 *Užsienio reikalų ministras su pirmuoju Kosovo ambasadoriumi Lietuvai aptarė galimybes dalintis Europos integracijos patirtimi* [interaktyvus]. Vilnius: Užsienio reikalų ministerija, 2012 [žiūrėta 2014-05-26]. <<http://www.urm.lt/default/lt/naujienos/uzsienio-reikaluministras-su-pirmuoju-kosovo-ambasadoriumi-lietuvai-aptare-galimybes-dalintiseuropos-integracijos-patirtimi>>.

76 *Supra* note 32, p. 1640.

77 Craven, M. C. R. The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law. *European Journal of International Law*. 1998, 9: 142–162.

perleido JAV Luizianą 1803 m. balandžio 30 d. Paryžiaus sutartimi. Cesija gali būti tiek atlygintinė, tiek neatlygintinė.

Derėtų pažymėti, kad cesijos atveju pripažinimo klausimas apskritai neturi būti sprendžiamas, nes nė viena valstybė nelaikoma nauja, tiesiog vienos teritorija sumažėja, kitos – padidėja. Atitinkamai, teisių perėmimo klausimas šiuo atveju nebepriklauso nuo kitų valstybių pripažinimo, tik nuo susitariančių valstybių – pirmtakės ir perėmėjos – valios (atskirais atvejais sprendimui dėl perėmimo gali turėti įtakos trečiosios valstybės, kurių interesus liečia teisių ir įsipareigojimų perleidimas).

Derėtų pabrėžti, kad kalbant apie cesiją turimas omenyje sutartinis pagrindas, kai abi valstybės sutinka su sudaromu sandoriu. Nepriimtinas ir negali būti pripažintas faktas, kai viena valstybė, pažeisdama *ius cogens* normas, prisijungia dalį kitos valstybės teritorijos. Tokiu atveju, kaip jau minėta, kitos valstybės turi laikytis ir paprastai didžioji dauguma jų laikosi fakto nepripažinimo politikos (kaip, pavyzdžiui, Krymo aneksijos atveju). Kita vertus, labai svarbu, kad kiekvienu klausimu, susijusiu su valstybės teisių perėmimu, būtų užtikrinta tautų teisė į apsisprendimą ir individualios žmogaus teisės. Atskirais atvejais būtų galima modeliuoti situacijas, kurioms esant sutartinė cesija, kuri iš principo nereikalauja pripažinimo, susidurtų su teritorijos gyventojų, o kartu – su tarptautinės bendrijos pasipriešinimu ir fakto nepripažinimo politika, o faktinė situacija, greičiausiai, vestų naujos nepriklausomos valstybės kūrimo link.

Išvados

Valstybių teisių perėmimo ir valstybių pripažinimo klausimai glaudžiai susiję. Įsipareigojimas išspręsti valstybių teisių perėmimo klausimus gali būti vienu kriterijų, kuriais vadovaudamasi valstybės sprendžia naujo darinio pripažinimo klausimą.

Kai nauju tarptautinės teisės subjektu pasiskelbia darinys, susikūręs tarptautinės teisės pažeidimo pagrindu, paprastai laikomasi nepripažinimo politikos. Šios politikos kontekste *de facto* perimti objektai (pavyzdžiui, nuosavybė) nelaikomi perėję teisių perėmimo būdu.

Laiko atžvilgiu valstybių pripažinimas paprastai būna anksčiau nei priimami konkretūs sprendimai dėl teisių perėmimo. Vis dėlto nepaisant to, kad naujai susikūręs subjektas neturi visuotinio ir net valstybės pirmtakės pripažinimo, dalinis teisių perėmimas įmanomas. Tokiu atveju perėmimas paprastai įmanomas sutarčių atžvilgiu, nes perimant įsipareigojimus pagal tarptautines sutartis svarbus konkrečios sutarties dalyvių tarpusavio pripažinimas ir valia tęsti ankstesnių įsipareigojimų vykdymą su nauja valstybe, pirmtakės pripažinimas teisinės reikšmės tokiu atveju beveik neturi. Daugiašalių susitarimų, sudarytų tarptautinių organizacijų kontekste, perėmimo atžvilgiu svarbus konkrečios tarptautinės organizacijos ar jos narių pripažinimas (kartais – būtina narystė šiose organizacijose). Valstybės pirmtakės pri-

pažinimo klausimas lemiamas, kai sprendžiamas klausimas dėl teisių perėmimo kitų objektų (nuosavybės, skolų, archyvų ir pan.) atžvilgiu.

Valstybių teisių perėmimas ir valstybių teisių tęsimas – dvi skirtingos situacijos, t. y. teisių tęsimas nėra valstybių teisių perėmimo forma. Teisių tęsimas – situacija, kai pirmtakė tęsia savo egzistenciją tik kiek kitokia forma, gal net pavadinimu. Vals-tybių teisių perėmimas – situacija, kai susikuria naujas darinys, kuris, priklausomai nuo teisių perėmimo formos, perima skirtingą teisių ir pareigų dalį.

Ryškesniausią įtaką pripažinimas turi sprendžiant, ar konkreti valstybė po esmingų (teritorinių, populiacijos ir pan.) pokyčių gali tęsti valstybės pirmtakės teises. Tokių aspiracijų pripažinimas (svarbiausia – kitų konkrečiau tarptautinio teisinio santykio dalyvių), kuris gali būti menamas, t. y. neprieštaravimo pagrindu, turi konstituci-
nį poveikį, t. y. konstatuojamas pirmtakės ir teisių tęsėjos tapatumas. Jis reiškia, kad teisės ne perimamos, o toliau tęsiama konkrečios valstybės egzistencija, atitinkamai, valstybės teisių tęsėjos atžvilgiu netaikant teisių perėmimą lydinčio proceso (priėmi-
mo į tarptautines organizacijas, dalyvavimo sutartyse (išskyrus atitinkamus atvejus) perėmimo ir pan. klausimų atžvilgiu).

Jei pripažįstama, kad viena valstybė tęsia pirmtakės valstybingumą kaip valstybė teisių tęsėja (taigi, kaip valstybė pirmtakė), situacija laikytina atsiskyrimu. Kai teisių tęsimo aspiracijos nepripažįstamos, situacija toliau sprendžiama išsiskyrimo atve-
jams taikytinų valstybių teisių perėmimo taisyklių pagrindu.

Cesijos ir prisijungimo atvejais paprastai nauja valstybė nesusikuria, todėl klau-
simų dėl valstybių pripažinimo nekyla. Kadangi šie du teritorijos įgijimo pagrindai skiriami kaip savanoriški, grįsti abipusiu valstybių sutikimu, teisių perėmimo klau-
simai taip pat sprendžiami sutartiniu pagrindu ir reikšmingų neigiamų padarinių neturėtų kilti.

Ypatingą reikšmę turi valstybės pirmtakės pripažinimas – jei pirmtakė pripažįsta naujai susikūrusį subjektą, tiek naujos valstybės egzistavimo, jos tarptautinio pripaži-
nimo, tiek teisių perėmimo klausimai sprendžiami gerokai greičiau (gali būti išspręsti per kelias dienas nuo nepriklausomybės paskelbimo) nei tuo atveju, kai pirmtakė ne-
pripažįsta teisių perėmėjos (tokie atvejai paprastai būna įvykus atsiskyrimui).

Literatūra

Abkhazia profile [interaktyvus]. BBC News, 2013 [žiūrėta 2014-04-01]. <<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>>.

Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo,

Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, p. 403

Agreement on Succession Issues, done at Vienna on 29 June 2001 [interaktyvus]. United Nations Treaty Collection [žiūrėta 2014-03-06]. <<https://treaties.un.org/doc/source/recenttexts/29-1.pdf>>.

- Akehurst, M.; Malanczuk, P. *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000.
- Annex, A. No. 5742. Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road (CMR). *United Nations Treaty Series* [interaktyvus]. United Nations, 2013 [žiūrėta 2013-12-03]. <<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201980/volume-1980-A-5742-French.pdf>>.
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 1996, p. 595 (žr. septintąjį Jugoslavijos preliminarų prieštaravimą, p. 605–606).
- Aust, A. *Modern treaty law and practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Baltarusijos nuolatinio atstovo Jungtinėse Tautose 1991 m. gruodžio 27 d. laiško Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui, JT dok. A/47/60, S/23329, priedas Nr. V.
- Cyprus v. Turkey*, no. 25781/94, § 59-62, ECHR 2001-IV.
- C.N.740.2011.TREATIES-2 (Depositary Notification) [interaktyvus]. Uniter Nations, 2013 [žiūrėta 2013-12-03]. <<http://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2011/CN.740.2011-Eng.pdf>>.
- Comprehensive Peace Agreement between the Government of the Republic of the Sudan and the Sudan People's Liberation Movement/Sudan People's Liberation Army [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2013-11-24]. <<http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>>.
- Conclusions on Ukraine, approved by the European Council 20 March 2014.
- Council conclusions on Ukraine, Foreign Affairs Council meeting Luxembourg, 14 April 2014.
- Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission Opinion No. 1, 21 November 1991 [interaktyvus]. Tarptautinis Teisingumo Teismas [žiūrėta 2014-01-20]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15048.pdf>>.
- Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission Opinion No. 2, 11 January 1992 [interaktyvus]. Tarptautinis Teisingumo Teismas [žiūrėta 2014-01-20]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15048.pdf>>.
- Conference on Yugoslavia, Arbitration Commission Opinion No. 8, 4 July, 1992. [interaktyvus]. Tarptautinis Teisingumo Teismas [žiūrėta 2014-01-20]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15048.pdf>>.
- Council conclusions on Ukraine, Foreign Affairs Council meeting, Luxembourg, 14 April 2014.
- Craven, M. C. R. The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law. *European Journal of International Law*. 1998, 9.
- Crawford, J. *The Creation of States in International Law*. Second edition. Oxford : Clarendon Press, 2006.
- Kosovo overview*. Pasaulio bankas [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2013-11-25]. <<http://www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview>>.
- Declaration on the Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union (16 December 1991). *European Journal of International Law* [interaktyvus]. 1990-2004 [žiūrėta 2013-09-30]. <<http://207.57.19.226/journal/Vol4/No1/art6.html#TopOfPage>>.

- Declaration on Yugoslavia. Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels, 16 December 1991. *European Journal of International Law* [interaktyvus]. 1990–2004 [žiūrėta 2014-02-23]. <<http://207.57.19.226/journal/Vol4/No1/art7.html#TopOfPage>>.
- Document A/CN.4/149 and Add.I: The succession of States in relation to membership in the United Nations: memorandum prepared by the Secretariat. *Yearbook of the International Law Commission: Documents of the fourteenth session including the report of the Commission to the General Assembly*. 1962, II: 101–106.
- Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries [2001]. *Report of International Law Commission on the work of its fifty-third session* (2001). *Yearbook of the International Law Commission*.
- Dugard, J. *Recognition and the United Nations*. Cambridge, 1987, p. 123–163.
- Dugard, J.; Raič, D. The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession. *Secession: International Law perspectives*. New York: Cambridge University Press, 2006, p. 94–137.
- Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1113 (1997) dėl situacijos Kipre.
- EU Special Representative for the South Caucasus, Semneby P., Perspectives for engagement, dialogue and cooperation to address the consequences of the war between Russia and Georgia: a forward looking approach. *Presentation to the Committee on the Honouring of Obligations and Commitments by Member States of the Council of Europe of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe Hearing on “the consequences of the war between Georgia and Russia”*, National Assembly, Paris, 17 January 2011 [interaktyvus]. Europos Sąjungos Taryba [žiūrėta 2014-02-20]. <<http://www.consilium.europa.eu/media/1252985/speech-pa-ce%20mc-paris-110117-final.pdf>>.
- Frowein, A. J. Recognition. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Heidelberg: Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press.
- Future work in the field of the codification and progressive development of International Law - Working paper prepared by the Secretariat A/CN.4/145 [interaktyvus]. International Law Commission [žiūrėta 2013-11-07]. <http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_145_corr1.pdf>.
- General Assembly Votes Overwhelmingly to Accord Palestine: „Non-Member Observer State’ Status in United Nations. *UN General Assembly* [interaktyvus]. New York: UN Department of Public Information News and Media Division [žiūrėta 2014-03-04]. <<http://www.un.org/News/Press/docs/2012/ga11317.doc.htm>>.
- Generalinės advokatės Juliane Kokott išvada, pateikta 2008 m. gruodžio 18 d. byloje *Meletis Apostolides prieš David Charles Orams ir Linda Elizabeth Orams* Nr. C-420/07 (Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Jungtinė Karalystė)

- pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą) [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2013-11-19]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62007CC0420:LT:NOT>>.
- Gowlland-Debbas, W. Collective Responses to Illegal Acts in International Law, Dordrecht 1990.
- Guiding Principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations, with commentaries thereto. *Report of International Law Commission on the work of its Fifty-Eighth Session* (2006), General Assembly, Official Records, 61st Session, Supplement No. 10 (A/61/10).
- Hillgruber, C. The Admission of New States to the International Community. *European Journal of International Law*. 1998, 9.
- Izraelio užsienio reikalų ministerija [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2013-11-24]. <<http://mfa.gov.il/MFA/AboutTheMinistry/Pages/Israel-s%20Diplomatic%20Missions%20Abroad.aspx#note>>.
- Jewish Telegraphic Agency archyvas. United States, France Announce Recognition of United Arab Republic [interaktyvus]. Jewish Telegraphic Agency, 1958-02-26 [žiūrėta 2013-11-07]. <<http://www.jta.org/1958/02/26/archive/united-states-france-announce-recognition-of-united-arab-republic#ixzz2jzkMAX00>>.
- Klabbers, J., et al. *State Practice Regarding State Succession and Issues of Recognition*. Kluwer Law International, 1999.
- Kohen, M. G. *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Lauterpacht, H. Recognition of States in International Law, 53 YALE L. J. 385, 1944.
- Letter dated 8 March 1950 from the Secretary General to the President of the Security Council Transmitting a Memorandum on the Legal Aspects of the Problem of Representation in the United Nations. No. S/1466 [interaktyvus]. History of Macedonia [žiūrėta 2014-03-04]. <<http://www.historyofmacedonia.org/IndependentMacedonia/UN.html>>.
- Letter dated 26 March 2007 from the Secretary General addressed to the President of the Security Council. Addendum: Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement Nr. S/2007/168/Add.1.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gegužės 6 d. nutarimas Nr. X-1520 „Dėl Kosovo Respublikos pripažinimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 55-2061.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 727 „Dėl diplomatinių santykių užmezgimo su Kosovo Respublika“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 85-3377.
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. *League of Nations Treaty Series*. Vol. CLXV, 1936, No. 3802, p. 20–31.
- Mullerson, R. The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia. *The International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 42, No. 3 (Jul., 1993), p. 473–493.
- Nine Agreements between Sudan and South Sudan Sept. 2012 re: Cooperation, Security, Borders, Cross Border Trade, Banking, Post Service Benefits, Citizenship and Status of

- Nationals, Certain Economic Matters, Oil; plus two Agreements March 2013 re: Implementation Modalities for Security Arrangements & Adoption of Implementation Matrix incl. Abyei Area (TASA). *Sudan Watch* [interaktyvus]. 2013-03-16 [žiūrėta 2013-12-01]. <<http://sudanwatch.blogspot.com/2013/03/full-text-nine-agreements-between-sudan.html>>.
- Office of the Historian, Bureau of Public Affairs, United States Department of State [interaktyvus]. Vašingtonas, 2010 [žiūrėta 2013-11-01]. <<http://history.state.gov/countries/syria>>.
- Provisional Rules of Procedure of the Security Council, 1983 No. S/96/Rev.7 [interaktyvus]. Jungtinių Tautų Organizacija [žiūrėta 2014-03-04]. <<http://www.un.org/docs/sc/scrules.htm>>.
- Report of the International Law Commission Fifty-fifth session (5 May-6 June and 7 July-8 August 2003). Official Records of the General Assembly, Fifty-eight session, Supplement No. 10 (A/58/10).
- Q&A: Palestinians' upgraded UN status. BBC [interaktyvus]. 2012-11-30 [žiūrėta 2013-07-10]. <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13701636>>.
- Qerimi, Q.; Krasniqi, S. Theories and Practice of State Succession to Bilateral Treaties: The Recent Experience of Kosovo. *German Law Journal*. 2013, 14(9).
- Separate Opinion of Judge Shahabuddeen. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, Judgment, I. C. J. Reports 1996, p. 595.
- Shaw, M. N. *International law*. Fifth edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Shaw, M. N. State Succession Revisited. *Finnish Y.B. Int'l L.* 1994, 5 (34).
- South Ossetia profile* [interaktyvus]. BBC News, 2013 [žiūrėta 2014-04-01]. <<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269210>>.
- State succession to the immovable assets of former Yugoslavia (report). [interaktyvus]. Tarptautinės krizių grupės (International Crisis Group) tinklalapis [žiūrėta 2013-12-20]. <<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/Bosnia%206.pdf>>.
- Škrk, M. Recognition of States and its (Non)-Implication on State Succession: the Case of Successor States to the Former Yugoslavia. *Succession of States*. Netherlands: Kluwer Law International, 1999, p. 1-31.
- Tancredi, A. Neither Authorized nor Prohibited? Secession and International Law after Kosovo, South Ossetia and Abkhazia. *Italian Yearbook of International Law*. 2008, 18.
- UN General Assembly Resolution adopted on 29 November 2012, No. A/RES/67/19. Status of Palestine in the United Nations.
- UN General Assembly resolution adopted on 27 March 2014 No. 68/262. Territorial integrity of Ukraine.
- UN Security Council Resolution of 12 November 1965 No. S/RES/216 (1965).
- UN Security Council Resolution of 18 November 1983 No. S/RES/541 (1983).
- UN Security Council Resolution of 30 May 1992 No. S/RES/757 (1992).

- UN welcomes South Sudan as 193rd Member State [interaktyvus] UN News Center, 2011 [žiūrėta 2013-11-24]. <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?http%3Cspan%20class='pullme'%3EIt%20has%20become%20increasingly%20clear%20that%20disasters%20are%20setting%20back%20efforts%20in%20development%20%E2%80%93%20they%20can%20cripple%20the%20economy,%20destroy%20infrastructure,%20and%20plunge%20more%20people%20into%20poverty%3C/span%3E://www.unisdr.org/www.iaea.org/story.asp?NewsID=39034&Cr=South+Sudan&Cr1=#.UpJar429tdh>>.
- United Nations Treaty Collection [interaktyvus]. United Nations, 2014 [žiūrėta 2014-06-12]. <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&lang=en>.
- Update Report No. 2: Palestine's Application for Admission to the UN [interaktyvus]. Security Council Report, 21 September 2011 [žiūrėta 2014-03-04]. <<http://www.securitycouncilreport.org/update-report/lookup-c-glKwLeMTIsG-b-7743619.php>>.
- Užsienio reikalų ministras su pirmuoju Kosovo ambasadoriumi Lietuvai aptarė galimybes dalintis Europos integracijos patirtimi [interaktyvus]. Vilnius: Užsienio reikalų ministerija, 2012 [žiūrėta 2014-05-26]. <<http://www.urm.lt/default/lt/naujienos/uzsienio-reikalu-ministras-su-pirmuoju-kosovo-ambasadoriumi-lietuvai-aptare-galimybes-dalintiseuropos-integracijos-patirtimi>>.
- Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eurimas, 2006.
- 1983 Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts, *Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts*, vol. II.
- 1978 Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties, *United Nations, Treaty Series*, vol. 1946, p. 3.
- 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13-480.
- Villiger, M. E. *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 903.
- Who Recognized Kosovo as an Independent State? Kosovo thanks you*. [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2014-05-04]. <<http://www.kosovothanksyou.com/>>.
- Ziemele, I. Is the Distinction between State Continuity and State Succession Reality or Fiction? *The Russian Federation, the Federal Republic of Yugoslavia and Germany; Baltic Yearbook of International Law*. 2001, Volume 1.
- Žalimas, D. *Ar Rusija (ne)tapati Sovietų Sąjungai?* [interaktyvus]. VŠĮ Geopolitinių studijų centras [žiūrėta 2013-12-20]. <<http://www.geopolitika.lt/?artc=1565>>.
- Žalimas, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005.
- Žalimas, D. SSRS okupacijos žalos atlyginimo įstatymas ir Rusijos Federacijos atsakomybės tarptautiniai teisiniai

pagrindai [interaktyvus]. Vilniaus universiteto leidykla <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/44/Dainius_Zalimas.pdf>.

Žalimas, D. SSRS okupacijos žalos atlyginimo įstatymas tarptautinės teisės normų kontekste. *Jurisprudencija*. 2006, 10(88).

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamas valstybių pripažinimo ir valstybių teisių perėmimo institutų sąveikos klausimas. Aptariami pamatiniai valstybių pripažinimo klausimai, kurie turi įtakos galimam institutų tarpusavio ryšiui nagrinėti: valstybių pripažinimas kaip valstybės vienašalis sprendimas, jo politinė ir teisinė prigimtis ir sprendimų dėl pripažinimo priėmimas tarptautinėse organizacijose. Analizuojama valstybių pripažinimo reikšmė valstybių teisių perėmimo procesams, jų turiniui ir spartai priklausomai nuo valstybių teisių perėmimo objektų ir būdo, kuriuo susiformavo nauja valstybė. Aptariami teisių perėmimo klausimai, kai naujai susikūrus subjektas pripažįstamas tik dalies tarptautinės bendrijos ir neturi pirmtakės pripažinimo. Atskiriamos valstybių teisių perėmimo ir valstybių teisių tęsimo kategorijos ir tokio atskyrimo reikšmė bei abipusė sąveika su valstybių pripažinimo klausimu.

Reikšminiai žodžiai: valstybių teisių perėmimas, valstybių pripažinimas, valstybė teisių perėmėja, valstybė teisių tęsėja, valstybė pirmtakė.

INTERACTION BETWEEN RECOGNITION AND SUCCESSION OF STATES

Birutė Kunigėlytė-Žiūkienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. The first question arising once a new international law subject appears (or declares to be appeared) in international community is the question of recognition, and the question of succession of states is in some instances dependent on the former and comes afterwards. It is obvious that these two institutes of international law are closely interrelated, and in some cases the undertaking to solve the questions of succession has been considered as one of the recognition prerequisites.

Recognition plays a major role when solving questions of succession, especially depending on the type of creation of a new state. Once the creation of a new state is peaceful and agreed, in most cases the recognition follows shortly, and the questions of succession are being agreed upon afterwards without problems. If the creation of the state is not agreed with a predecessor state (usually in cases of secession), it might take time to solve the questions of recognition as well as those of succession, therefore, the recognition of a predecessor state plays a major role. In cases of continuity of the

predecessor state (which is not a form of succession, but rather the further existence of the predecessor state), recognition – initially by other subjects of a certain legal relation – successor states – has a constitutive meaning.

It must be noted that if an entity declares itself to be independent or incorporated into another country on the basis of a breach of international law, other subjects of international law usually use the non-recognition policy. In this case, no state succession should take place.

Keywords: *recognition of state, succession of states, successor state, predecessor state.*

Birutė Kunigėlytė-Žiūkienė, Mykolo Romerio universiteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto doktorantė. Mokslinių interesų kryptys: valstybių teisių perėmimas, tarptautinė teisinė atsakomybė, tarptautinių sutarčių teisė, diplomatinė ir konsulinė teisė.

Birutė Kunigėlytė-Žiūkienė, Mykolas Romeris University, Institute of International and European Union Law, doctoral student. Research interests: succession of states, international responsibility, international law of treaties, diplomatic and consular law.